

**ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์
ในประเทศไทย**

กรมศิลปากร

จัดพิมพ์

**ในโอกาสแสดงนิทรรศการพิเศษ
เทศกาลเข้าพรรษา ประจำปี ๒๕๒๒
ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร**

ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย
พิมพ์ครั้งแรก 5,000 เล่ม พ.ศ. 2522
กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์
ในโอกาสเทศกาลเข้าพรรษา 2522

ผู้เรียบเรียง นายสมชาย ณ นครพนม
นายสุกิจ เทียงมณีกุล
นายวีรสิทธิ์ ชูแสงทอง

แบบปก นายเสรี นิลประพันธ์

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์การศาสนา ถนนบำรุงเมือง กรุงเทพฯ
นายวนิด เงินไพโรจน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. 2233351

คำนำ

ในเทศกาลวันเข้าพรรษา วันแรม 4 ค่ำ และ 5 ค่ำ เดือน 8
กรมศิลปากรได้เปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ให้
พระภิกษุสามเณรเข้าชมเป็นพิเศษ พร้อมทั้งจัดพิมพ์หนังสือ
ถวายเป็นประจำทุกปี

ในโอกาสเทศกาลเข้าพรรษา ปี พ.ศ. 2522 นี้ พิพิธภัณฑ์-
สถานแห่งชาติ พระนคร ได้จัดแสดงนิทรรศการพิเศษเรื่อง
“ภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” โดยจัด
แสดงภาพเขียนสมัยแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่บนเพิงผาหรือผนังถ้ำ
ซึ่งนักโบราณคดีเชื่อว่าเป็นผลงานด้านศิลปกรรมของมนุษย์ใน
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เท่าที่คณะสำรวจของกรมศิลปากร
และหน่วยงานอื่นๆ สำรวจพบในประเทศไทย

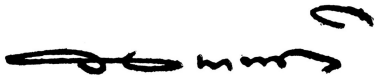
การศึกษาเรื่องราวของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่ง
มีอายุนับเป็นพัน ๆ ปีล่วงมาแล้ว และยังไม่รู้จักคิดประดิษฐ์
อักษรขึ้นมาใช้ นักโบราณคดีต้องศึกษาจากร่องรอยหลักฐาน
หรือประดิษฐกรรมที่มนุษย์ในสมัยนั้นเป็นผู้ทำไว้ เช่น อวุธ
เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เป็นต้น หลักฐานทาง
โบราณคดีที่สำรวจและขุดค้นพบนี้ ช่วยให้เรารู้ถึงพฤติกรรม

๒

ของมนุษย์ได้ถูกต้องหรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุด ภาพเขียนสีบนผนังถ้ำอันเป็นงานศิลปกรรมของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ก็เป็นหลักฐานสำคัญประการหนึ่งที่อาจสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมธรรมชาติ หรือความคิด ความเชื่อถือของคนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี ภาพเขียนสีเหล่านั้นจึงเป็นสิ่งที่ควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

เป็นที่น่าเสียดายว่า ปัจจุบันภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีแต่จะลบเลือนไปตามกาลสภาพ โดยการกระทำของมนุษย์บ้าง ทำให้หลักฐานวัฒนธรรมของมนุษย์ในอดีตสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย ควรที่จะช่วยกันดูแลรักษาไว้เพื่อสำรวจรวบรวมเป็นหลักฐานในการศึกษาวิจัยต่อไป

กรมศิลปากร ได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” เพื่อเผยแพร่ในโอกาสเปิดนิทรรศการพิเศษเทศกาลวันเข้าพรรษา 2522 และหวังว่าจะเป็นที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้เข้าชมโดยทั่วกัน

(นายเดโช สวานานนท์)

อธิบดีกรมศิลปากร

ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในประเทศไทย

ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นภาพที่เขียนบนผนังถ้ำหรือเพิงผาในรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ภาพคน ภาพสัตว์ ภาพมือคนและภาพลายเรขาคณิต อันเป็นงานศิลปะที่อาจมีความหมายสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ด้วยก็ได้

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นระยะเวลาที่มนุษย์ยังไม่รู้จักคิดประดิษฐ์อักษรขึ้นใช้ ดังนั้นการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จึงต้องศึกษาจากสิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่มนุษย์ทำขึ้นมา และภาพเขียนสีบนผนังถ้ำที่เช่นเดียวกัน เป็นการกระทำของมนุษย์ในด้านงานศิลปกรรมซึ่งย่อมจะมีสิ่งจูงใจหรือบันดาลใจให้เขียนเป็นรูปร่าง เป็นเรื่องราว เช่น จากการดำรงชีวิต การเดินทางท่องเที่ยว การล่าสัตว์ การสั่งสอนให้ลูกหลานจดจำสิ่งต่าง ๆ โดยการวาดภาพสิ่งนั้นๆ เช่น การเขียนรูปวัวกระทิงถูกยิงด้วยธนูพบในยุโรปอาจเป็น

การสอนให้จดจำจุดที่ควรยิงเพื่อให้กระทิ้งตาย หรือเพื่อพิธีกรรมความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ภาพบางภาพก็ยากแก่การพิจารณาจุดประสงค์ของผู้เขียน เช่น ภาพลายเรขาคณิตรูปทรงต่าง ๆ

ภาพเขียนสับบนผนังถ้ำ (Rock—Painting) เริ่มทำตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในทวีปยุโรป โดยคนก่อนประวัติศาสตร์ในสมัยหินเก่าตอนปลาย (ประมาณ 25,000—30,000 ปี) ภาพเขียนสีที่มีชื่อเสียงในยุคนี้พบที่ประเทศฝรั่งเศส และประเทศสเปน นอกจากนี้ยังพบภาพเขียนสับบนผนังถ้ำในที่อื่น ๆ อีก แต่การกำหนดอายุ ยุค สมัยแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาพและหลักฐานประกอบอื่น ๆ ที่พบ เช่น พบที่ทวีปแอฟริกา ทวีปออสเตรเลียและทวีปเอเชียบางประเทศ เช่น ลังกา อินเดีย มาเลเซีย อินโดนีเซีย เกาเนวิกินี ประเทศไทย ฯลฯ

ในประเทศไทย เราพบว่ามีการเขียนสับบนผนังถ้ำในหลาย ๆ จังหวัดด้วยกัน และไม่ได้เขียนแต่เฉพาะในถ้ำเท่านั้น ยังเขียนอยู่ตามเพิงผา โขดหิน หรือก้อนหินขนาดใหญ่ที่มีลักษณะคล้ายตั้งซ้อนกันอันเกิดจากการกัดเซาะของน้ำ จนเกิดเป็นลักษณะของเพิงพักพิง เช่น ที่อำเภอบ้านผือ จังหวัด

อุดรธานี นอกจากภาพเขียนสีแล้วยังพบภาพที่เกิดจากการแกะสลักบนผนังถ้ำอีกด้วย

การสำรวจภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ได้กระทำกันมานานแล้ว และสำรวจพบมากขึ้นเป็นลำดับทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำรวจพบหลายจังหวัดนับเป็นจำนวนสิบๆ แห่ง ซึ่งเพราะมีแหล่งภาพเขียนสีและแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ และมีคณะสำรวจหลายคณะเข้าไปสำรวจ เช่น หน่วยศิลปากร คณะสำรวจโบราณคดี โครงการผามอง คณะสำรวจโครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรมศิลปากร คณะสำรวจภาพเขียนสีของคณะ โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และคณะสำรวจกลุ่มอื่นๆ แต่มิได้หมายความว่า จะมีภาพเขียนสีบนผนังถ้ำที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าภาคอื่น ซึ่งต้องมีการสำรวจให้ละเอียดต่อไป

ภาพเขียนสีที่สำรวจพบแล้วในภาคกลาง

1. ถ้ำรูป เขาเขี้ยว อ. ไทรโยค จ. กาญจนบุรี

ถ้ำรูปเป็นถ้ำอยู่บนเขาเขี้ยว ใกล้กับเขตแดนพม่า คณะสำรวจไทย—เดนมาร์ก สำรวจพบเมื่อ พ.ศ. 2505

ถ้ารูปนี้มีลักษณะเป็นเพิงผาขนาดใหญ่ เนื้อหินเป็นสีชมพูอ่อน
สีที่ใช้เขียนเป็นสีแดงและสีแดงแกมดำคล้ายสีน้ำเงินแก่ บาง
ตอนเขียนเป็นลักษณะคล้ายเขียนภาพซ้อนกัน ซึ่งอาจเป็นรูป
ที่เขียนในเวลาต่างกัน แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มลายเรขาคณิต เขียนอยู่บนตอนกลางและ
ตอนบนของผนังถ้ำ มีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน รูปไข่ เส้น
หยักคล้ายปลา รูปสี่เหลี่ยมบางรูปมีรูปคล้ายคนและสัตว์อยู่
ภายใน

2. กลุ่มรูปสัตว์ อยู่ตอนกลางและส่วนล่างของ
ผนังถ้ำ เขียนให้เห็นด้านข้าง เช่น กวาง เต่า กบ ชะนี นก
และสัตว์เลื้อยคลาน

3. กลุ่มรูปคน เขียนเป็นรูปคนคล้ายจับมือกัน
เรียงเป็นแถว 49 คน มีทั้งชายและหญิงสังเกตได้จากเครื่องเพศ
ที่เขียนไว้เป็นเส้นที่รูปคนบางรูป รูปคนเขียนแบบเด็ก ๆ เขียน
ค้อมหัวเป็นจุด มือและแขนเขียนเป็นเส้น

2. ถ้ำตาดวัง ต. ข้องสะเดา อ. เมือง จ. กาญจนบุรี

เป็นถ้ำที่อยู่บนเขาสูงประมาณ 300 เมตร เขียน
เป็นภาพคล้ายขบวนแห่ของคนกลุ่มหนึ่งที่กำลังแบกกลอง

หรือห้อง 2 ใบ ที่ศีรษะของคนเขียนเป็นรูปคล้ายขนนกหรือดอกหญ้าหรืออาจเป็นผ้าโพกศีรษะ ขนาดของคนสูงราว 10 ซม. ภาพเขียนอยู่สูงจากพื้นถ้ำประมาณ 3 เมตร นอกจากนั้นยังมีภาพอื่นอีกบ้างแต่ลบเลือนไปมาก อย่างไรก็ตามภาพเขียนสักรูปคนกลุ่มนี้ น่าจะหมายถึงประเพณีการแห่แหน หรือการร่วมทำพิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง บางท่านกล่าวว่าอาจแบกโลงศพก็ได้

3. เขาปลาร้า ต. หูโป อ. หนองฉาง จ. อุทัยธานี

เขาปลาร้าอยู่ริมถนนสายหนองฉาง—อุ้มผาง ห่างจาก อ. หนองฉาง ประมาณ 20 ก.ม. ตัวเขาทอดยาวไปตามแนวขนานจากเหนือไปได้ บริเวณที่พบภาพเขียนนั้นเป็นเพิงผาขนาดใหญ่ มีแสงสว่างส่องถึงสามารถมองเห็นภาพได้อย่างชัดเจน สีที่ใช้เขียนมีทั้งสีแดงเข้ม สีแดงสดและสีดำ การวาดวาดอย่างมั่นใจเพราะลักษณะเส้นเด็ดขาด บางรูปวาดเป็นเพียงลายเส้นบางภาพลงสีทึบ ขนาดของรูปภาพมีหลายขนาดไม่เท่ากัน มีการวาดภาพซ้อนทับกันด้วย และคิดว่าจะเป็นฝีมือการวาดของหลายคน แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

3.1 ภาพคน เขียนเป็นรูปคนแบบเป็นเส้น แบบให้เห็นเฉพาะเส้นรอบนอก และแบบลงสีทึบ แสดงส่วน

กว้างของลำตัว ลักษณะแต่งกายคงจะนุ่งผ้าสั้นและผูกชายพกไว้ที่เอว ศีรษะประดับด้วยกุ่ม หรือขนนก รูปคนคนหนึ่งที่น่าแปลกใจไม่ระบายสีทึบแต่ขีดเป็นเส้นคล้ายกระดูกซี่โครง อาจเป็นการเขียนแบบให้เห็นโครงร่างภายใน (X-Ray Style) หรือลายเขียนสีที่เขียนบนตัว หรืออาจคิดไปได้ว่าเป็นลวดลายของเครื่องประดับหน้าอกก็ได้ รูปคนที่เขียนเฉพาะเส้นรอบนอก ขึ้นตัวไม่ตรง บางคนคล้ายมีหาง บางคนมีเส้นขวางขีดพาดหน้าอก ซึ่งอาจหมายถึงการพรางตัวออกไล่สัตว์ก็ได้

3.2 ภาพสัตว์ มีวัว หมา ไก่ กวาง กบ และเต่า รูปวัวเขียนไว้หลายรูป มีทั้งระบายสีทึบและเขียนเฉพาะเส้นรอบนอก วัว 2 ตัวมีคนจูง และเขียนลายเรขาคณิตบนตัววัวหรืออาจเป็นการเขียนแบบให้เห็นโครงร่างภายใน น่าสังเกตว่ารูปคนกับรูปสัตว์มีความเกี่ยวข้องกัน เช่น คนจูงวัว คนสู้กับวัว และรูปหมา 2 ตัว ขึ้นอยู่ใกล้กัน อาจหมายถึงสัตว์เลี้ยงของเขาก็ได้

3.3 ภาพอื่นๆ ที่ดูไม่ออกว่าเป็นภาพอะไร และมีภาพที่เขียนใหม่ปะปนอยู่ด้วย

ภาพเขียนสีที่สำรวจพบในภาคใต้

1. เฝิงผาใกล้ถ้ำพระ ต. เขาขุนกระหิง อ. เมือง

จ. ชุมพร

เขาขุนกระหิงอยู่ริมถนนสาย ชุมพร — หลังสวน ประมาณหลักกิโลเมตรที่ 6 เป็นเขาหินปูนสูงชันแต่มีบันไดทางขึ้นใหม่ บนเขามีถ้ำอยู่หลายถ้ำด้วยกัน คือถ้ำแก้ว ถ้ำฆ้อง ถ้ำกลอง ถ้ำเสือและถ้ำพระ ส่วนภาพเขียนที่พบอยู่บนผนังผาระหว่างทางเดินไปถ้ำพระ เขียนเป็นลายเส้นเรขาคณิตด้วยสีแดง เป็นเส้นหยักขนานกันและรูปเหลี่ยมติดต่อกันคล้ายตาข่าย ภาพเขียนสีลบเลือนมากเพราะถูกน้ำฝนชะล้าง และมีภาพเขียนใหม่ๆ เขียนทับ ภาพเขียนนี้พบเมื่อ พ.ศ. 2521

2. ถ้ำพังงาหรือเขาเขียน เกาะบันหยี อ. เมือง

จ. พังงา

เขาเขียนอยู่ใกล้กับเกาะบันหยี บริเวณที่พบภาพเขียนเป็นโพรงลึกเข้าไปในผนังหินพอประมาณ และอยู่สูงจากน้ำทะเลประมาณ 8—12 เมตร ภาพเขียนส่วนใหญ่เป็นภาพลายเส้น สีที่ใช้เป็นสีน้ำตาลหรือสีแดงดิน และคงจะวาดภาพหรือสภาพแวดล้อมใกล้ตัว เช่น รูปคน ปลา รูปลูกศร

รูปลายเรขาคณิต เป็นต้น ส่วนใหญ่เขียนทับซ้อนกัน บางภาพคล้ายฝีมือวาดใหม่ของคนปัจจุบัน บริเวณที่เขียนภาพนั้นไม่น่าจะเป็นที่อยู่อาศัย คงจะเป็นเพียงที่หลบพักพิงเท่านั้น ภาพเขียนที่ถ้ำหน้าหน่วยศิลปากรที่ 8 ดำรงพบเมื่อ พ.ศ. 2508

3. ถ้ำตรา อ. ห้วยยอด จ. ตรัง

ที่เพดานถ้ำเขียนเป็นรูปวงกลมด้วยสีแดงเลือดหมู ซ้อนกันถึง 3 วง ระหว่างวงกลางกับวงในสุดมีวงกลมเล็กๆ อีก 3 วง บางท่านให้ข้อสันนิษฐานว่าอาจหมายถึงดวงอาทิตย์

4. เกาะพีพีดอน จ. กระบี่

พบภาพเขียนเป็นรูปเรือและปลา แต่น่าจะเป็นภาพของเรือสำเภาในสมัยอยุธยามากกว่า

5. ถ้ำศิลป์ ต. หน้าถ้ำ อ. เมือง จ. ยะลา

ถ้ำศิลป์ตั้งอยู่บนเขาสูงเดียวกับที่ถ้ำคูหาภิมุข แต่อยู่คนละด้านกัน ปากถ้ำหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ภาพเขียนอยู่สูงจากพื้นถ้ำประมาณ 1.60 เมตร ทางผนังถ้ำด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นรูปคนเป่าลูกดอกไปยังสัตว์ อาจเป็นนกหรือเลียงผา มีรูปคนอื่นๆ อีก เช่น คนยิงธนู แต่คนเป่าลูกดอกเป็นจุดศูนย์กลางของภาพ

สิ่งที่ใช้เป็นสีดำ เข้าใจว่าทำจากเขม่าไฟผสมกับยางไม้ ก่อนการเขียนเข้าใจว่าจะใช้ของมีคมกรีดผนังให้เป็นรอยคล้ายกับทำเป็นรูปโครงร่างก่อน แล้วจึงลงเส้นที่หลัง

สำหรับผนังถ้ำทางด้านทิศตะวันออก เป็นภาพคล้ายคนนั่งชันเข่าคุยกันและมีลายเรขาคณิต ลักษณะการวาดภาพคล้ายกับการวาดภาพของอียิปต์สมัยโบราณ แต่ไม่สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นรูปอะไร ส่วนบริเวณผนังถ้ำทางด้านทิศตะวันตกนั้นรูปภาพชัดเจนกว่าด้านอื่นๆ เป็นภาพเขียนในสมัยประวัติศาสตร์ เช่น รูปพระพุทธรูปประทับนั่งเป็นแถว รูปพระพุทธรูปปางลีลาแบบสุโขทัย รูปสตรี 3 คน เข้าใจว่าหมายถึงภาพธิดาพระยามารตอนล่างสุดเป็นรูปคนแบบชาวบ้าน ท่าทางตกลง รูปร่างคล้ายพวกหนังตะลุง

จากลักษณะถ้ำและภาพเขียนที่พบ แสดงว่าเป็นถ้ำที่มีความสำคัญต่อเนื่องกันมาตลอด นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยประวัติศาสตร์ แต่ถ้ำนี้อาจจะไม่ได้เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ คงจะเป็นสถานที่พักพิงชั่วคราวหรือประกอบกิจพิธีบางครั่งเท่านั้น

ภาพก่อนประวัติศาสตร์รูปกลุ่มคนเป่าลูกดอกนั้น คณะผู้จัดทำวารสารเมืองโบราณสังเกตเห็นเมื่อประมาณปี 2521

ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ที่สำรวจพบ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. ภาพเขียนที่สำนักสงฆ์เขาจันทร์งาม อ. สีคิ้ว

จ. นครราชสีมา

ห่างจากที่ว่าการอำเภอสีคิ้วไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 18 ก.ม. จำนวนรูปที่เขียนทั้งหมดมีประมาณ 40 รูป เขียนด้วยสีแดง แยกได้เป็นรูปคนประมาณ 31 รูป รูปสัตว์ 4 รูป และรูปอื่นๆ ที่ไม่ทราบว่าเป็นรูปอะไรอีก

ภาพเขียนรูปคนที่สำนักสงฆ์เขาจันทร์งามเขียนแสดงกลุ่มและเน้นกลุ่มเพื่อบริเวณขาและน่อง กลุ่มคนที่น่าสนใจกลุ่มหนึ่งมี 10 คน เรียงเป็นแถวเดียวกัน คนแรกทางซ้ายมือกำลังแสดงอาการยิงธนูเขียนให้เห็น ลูกธนูกำลังพุ่งอยู่ในอากาศ ใกล้เคียงกันนั้นมีหมาซึ่งมองไปในทิศทางของลูกธนู คล้ายกับหมาที่ฝึกมาใช้ในการล่าสัตว์ ถัดมาเป็นรูปคล้ายเด็กหรือผู้หญิงกำลังนั่งอยู่ อีกคนที่น่าสนใจคือคนที่ 4 เขียนคล้ายคนแก่ยืนหลังค่อมกำลังถือไม้เท้าค้ำยัน รูปคนที่ 5 เขียนให้เห็นว่าคล้ายนั่งผ้าหรืออาจนั่งใบไม้และคล้ายกับผู้ชายพกที่เอวแบบรูปคนที่เขาปลาร้า จ. อุทัยธานีด้วยเช่นกัน คนทั้ง 10 คนดังกล่าวนี้อาจเป็นครอบครัวเดียวกันก็ได้

2. ถ้ำฝ่ามือบ้านหินล่อง ต. ภูเวียง อ. ภูเวียง

จ. ขอนแก่น

ถ้ำฝ่ามือตั้งอยู่บนเขาภูเวียง ผนังถ้ำมีภาพหินน้ำไปทางทิศตะวันออก เป็นภาพฝ่ามือ 9 มือ เป็นแบบที่ใช้ฝ่ามือทาบกัผนังถ้ำแล้วพ่นสีรอบๆ มือ ทำให้รูปมือไม่มีสีคือเป็นสีของผนังถ้ำ ส่วนรอบๆ มือนั้นเป็นสีแดง วิธีเขียนภาพแบบนี้เรียกว่าวิธีพ่นสี (Spray—painting or hand stencil) ภาพมือนั้นบางท่านกล่าวว่าหมายถึงการแสดงความเป็นเจ้าของถ้ำหรือการได้มาที่ถ้ำแห่งนั้นแล้ว หรืออาจเป็นพิธีกรรมความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง หน่วยศิลปากรที่ 7 สำรวจพบเมื่อ 8 พ.ค. 2507

3. ถ้ำมอแดงเขาจอมนาง บ้านส้มป่อย ต. ศรีบุญเรือง อ. มุกดาหาร จ. นครพนม

นายเอ.เอฟ.จี.แครี่ กล่าวไว้ในหนังสือจดหมายเหตุของสยามสมาคม เล่ม 18 ภาค 2 ค.ศ. 1924 (พ.ศ. 2462) ว่าที่เขาจอมนางมีผาแห่งหนึ่งชื่อ ผามอแดง เขาถูกินอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำโขง ห่างประมาณ 3 ก.ม. สูงจากพื้นดินประมาณ 5 เมตร มีภาพเขียนสีเป็นรูปมือเขียนด้วยสีแดงและสีเทารวม 10 มือ และรูปคนยืนรวม 6 คน รูปคนสูง

ประมาณ 30 ซม. ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 หน่วยศิลปากรที่ 7 ไปสำรวจและรายงานว่ามีรูปมือแดงแบบพ่นสี 4 มือ แบบทาสีที่ฝ่ามือก่อนแล้วทาบบนผนังถ้ำ 2 มือ

4. ถ้ำผาแต้ม บนภูวัด กิ่ง อ. คอนตาล อ. มุกดาหาร จ. นครพนม

ถ้ำลึกประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 80 เมตร สูงประมาณ 10 เมตร มีรูปมือแบบใช้สีแดงทาฝ่ามือ 10 มือ มี 3 มือที่มีรอยขุดตรงกลางนิ้ว นอกจากกรูปมือก็มีลายเรขาคณิต รูปคล้ายลายประเจียน และลายคล้ายรูปเปลวไฟหรือลายกันหอยและรูปสัตว์ 2 รูป สีที่ใช้เป็นสีแดงสดเข้ม หน่วยศิลปากรที่ 7 สำรวจพบเมื่อ 18 มิถุนายน 2507

5. ถ้ำลายมือ ภูผาผึ้ง บ้านหนองห้าง ต. กุดหว้า อ. กุฉินารายณ์ จ. กาฬสินธุ์

ปากถ้ำหันไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ถ้ำสูงประมาณ 1.60 เมตร ด้านตะวันออกยาวประมาณ 20 เมตร ด้านเหนือ 3.50 เมตร ด้านใต้ 2.50 เมตร ที่ผนังถ้ำมีรูปมือแบบใช้สีแดงระบายประมาณ 60 มือ มีนิ้วครบทุกนิ้ว

6 ถำเจิบ ภูขำผักหนาม บ้านวังฮ่อน ต.ทุ่งพระ

อ. คลองลาน จ. ขัยภูมิ

เขียนเป็นลายเรขาคณิตรูปสี่เหลี่ยมคล้ายการเขียนยันต์ ภายในรูปสี่เหลี่ยมเป็นลายเส้นขีดเฉียงบรรจบกันคล้ายหัวลูกศร และรูปคล้ายสี่เหลี่ยมแต่ มี 3 ด้าน ภายในขีดเป็นเส้นตรง และเส้นเฉียงตัดกันคล้ายตาข่าย สำนวพบโดยคณะสำรวโครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7. ผาม่อง ต. ผานกเค้า อ. ภูกระดึง จ. เลย

เขียนเป็นรูปวัวแบบลงสีทับภายใน รูปคนเขียนแบบง่าย ๆ หัวเป็นจุดกลม แต่แสดงกลามเนื้อส่วนน่อง และรูปมือลงสีทับ เป็นมือข้างซ้าย สำนวพบโดยโครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

8. ถำมโหฬาร อ. ภูกระดึง จ. เลย

เขียนเป็นรูปสัตว์ซึ่งอาจเป็นวัวและไก่ และรูปคนเขียนแบบกึ่งไม้

9. ถำมม อ. โนนสังข์ จ. อุดรธานี

ตัวถ้ำเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ คงหลุดออกมาจากภูเขา มีลักษณะคล้ายถ้ำเพราะว่าส่วนล่างตอนทิศติดอยู่กับพื้นดินเสมอ

สูงชันมาพอที่คนจะเข้าไปพักพิงอาศัยได้ และตอนบนก็มี
 โพรงหินเว้าเข้าไปในก้อนหิน อยู่สูงจากพื้นดินประมาณ 2.50
 เมตร มีภาพมือแดงอยู่บนเพดานตอนบนของโพรงหิน เป็น
 รูปมือข้างขวาแต่ลบเลือนไปมากจนเกือบมองไม่เห็น ที่ถ้ำมี
 นี่ยังมีภาพแกะสลักอีกด้วยเป็นลายเรขาคณิต รอยที่แกะไม่
 สม่่าเสมอกัน บางภาพคล้ายปลาและมีบางภาพเหมือนรูปขวาน
 ที่หล่อด้วยสำริดมาก สํารวจพบเมื่อ 2512

10. ถ้ำอาจารย์สิม อ. โนนสังข์ จ. อุตรดิตถ์

อยู่ห่างจากถ้ำมมประมาณ 300 เมตร มีภาพเขียนอยู่
 ตอนหน้าถ้ำ มีภาพเขียนคล้ายคน 3 ภาพ คล้ายกับภาพเขียน
 ที่พบที่ถ้ำรูป จ. กาญจนบุรี มีภาพเขียนคล้ายปลา 2 ภาพ
 เขียนด้วยสีแดง คล้ายกับเขียนแบบให้เห็นโครงร่างภายใน
 (X-Ray style) ภาพเขียนคล้ายคนอีกภาพหนึ่งอันกว่าภาพ
 ภาพแรก ที่บริเวณท้องเขียนเป็นเส้นหยัก ได้ภาพคนเขียน
 รูปกากะบาดที่เพดานใกล้ปากถ้ำเขียนเป็นลายเรขาคณิต คณะ
 โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร สํารวจพบเมื่อปี 2512 และ
 ให้ชื่อตามอาจารย์สิม เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทภูเก็ก อ. โนน
 สังข์ ซึ่งเป็นผู้พบเป็นคนแรก

11. ถ้ำพาลาไฮ อ. โนนสังข์ จ. อุตรธานี

ถ้ำพาลาไฮเป็นถ้ำหินขนาดใหญ่ ด้านล่างหรือฐานเล็กกว่าด้านบน สูงราว 10 เมตร ถ้ำนี้มีแต่ภาพมือแดงทั้งหมด 5 มือด้วยกัน มี 2 มือที่เป็นภาพมือขวาและมือซ้าย ทำด้วยวิธีพ่นสี ส่วนอีก 3 มือทำด้วยวิธีชุบสีหรือเอาสีทาเมื่อแล้วทาบบนผนัง ในจำนวนภาพมือ 3 ภาพนี้ 2 ภาพเป็นมือซ้ายที่เหลือมองไม่ชัดว่าเป็นมือซ้ายหรือขวาเพราะลบเลือนไปมาก
พบเมื่อปี 2513

12. ถ้ำเสือตก อ. โนนสังข์ จ. อุตรธานี

ถ้ำเสือตกมีรูปร่างคล้ายดอกเห็ด เป็นหินทรายสีเทาอ่อน มีภาพแกะสลักเป็นลายเรขาคณิต คล้ายภาพแกะสลักที่ถ้ำมมแต่รอยแกะเล็กและเตี้ยกว่ามาก มีรูปคล้ายปลา 2 ตัวอยู่กลางแผ่นภาพตัวหนึ่ง ส่วนอีกตัวหนึ่งอยู่ทางตอนล่าง พบเมื่อปี 2513

13. ถ้ำวัวและถ้ำคน ต. เมืองพาน อ. บ้านผ้อ

จ. อุตรธานี

ถ้ำเป็นถ้ำหินขนาดใหญ่ ตั้งเอียงอยู่ทำให้เกิดเป็นเพิงหินธรรมชาติ และมีภาพเขียนรูปวัวและรูปคนดังนั้นก็

ถ้าวัว เป็นเพิงหินทางด้านตะวันออก เขียนรูปวัวด้วย
สีแดงแบบลงสีทับ รูปวัว มี 6 ตัว หันหน้าไปทางทิศเหนือ
ทั้งหมด บางรูปมองเห็นไม่ชัด แถวด้านล่างเป็นรูปลูกวัวเดิน
ตามแม่วัว บางท่านสันนิษฐานว่ารูปวัวที่พบนี้คล้ายวัวพันธุ์
อินเดีย (Bos Indicus) แต่นางสาวบังอร กรโกวิท ผู้เคย
ร่วมไปในการสำรวจภาพเขียนสีที่บ้านผือและเขียนไว้ในวิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2519 ว่าเมื่อเปรียบเทียบลักษณะที่เห็นชัดของวัวพันธุ์อินเดียแล้ว
ไม่เหมือนกับรูปวัวที่ถ้าวัว รูปวัวที่ถ้าวัวน่าจะจะเป็นรูปของวัวกระทิงหรือวัวป่ามากกว่า

ถ้าคน อยู่ทางเพิงผาด้านทิศเหนือ มีรูปคนยืนเรียงแถว
กัน 8 คน ลักษณะของคนคือมีร่างกายช่วงบนยาวกว่าช่วงล่าง
หัวกลม หน้าอกกว้าง ตะโพกแคบ ขายาวและใหญ่ แสดง
กล้ามเนื้อขา รูปคนที่ 3 จากซ้ายมีผมยาวแบบผมทรงสวอน
แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ อาจเป็นผู้หญิงก็ได้ รูปคนบางรูป
แสดงให้เห็นว่ายังระบายสีไม่เสร็จ คงเขียนไว้แต่เส้นรอบ
นอก ที่เพดานของเพิงหิน มีรูปคนอีกรูปหนึ่งเขียนคล้ายกับ
แสดงด้านข้างและด้านหน้าในรูปเดียวกัน ใกล้เคียงกับรูปคนที่มีลาย
เรขาคณิตเขียนด้วยสีแดง

14. ถ้าโนนสาวเอ้ 1 บ้านตัว ต. เมืองพาน
อ. บ้านฝ้อ จ. อุดรธานี

ถ้าโนนสาวเอ้ขึ้นเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรได้เคยสำรวจไว้แล้วครั้งหนึ่ง ในปี 2512 และ 2517 คณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยกรมศิลปากร เข้าไปสำรวจอีก ในปี 2516 คณะสำรวจโบราณคดี โครงการผามองเข้าสำรวจและคัดลอกภาพไว้เช่นกัน

ภาพที่พบเป็นลายเรขาคณิต เขียนด้วยสีแดง พิจารณาไม่ได้ว่าจะเขียนเป็นรูปอะไร ที่พอสังเกตได้จะเป็นเส้นขนาน เส้นหยัก รูปสี่เหลี่ยมติดต่อกันหลายรูปคล้ายตาข่าย บางเส้นลบเลือนมาก และยังมีภาพฝีมือคนปัจจุบันเขียนทับอีก ทำให้ดูยากขึ้น

15. ถ้าโนนสาวเอ้ 2 บ้านตัว ต. เมืองพาน
อ. บ้านฝ้อ จ. อุดรธานี

อยู่ห่างจากโนนสาวเอ้ 1 ประมาณ 20 เมตร ถ้าเป็นลักษณะเพิงหินทราย มีภาพเขียนเป็นลายเส้นเรขาคณิตด้วยสีแดง ส่วนมากเป็นเส้นขนาน ไม่อาจกำหนดได้ว่าเป็นภาพอะไร นอกจากมีภาพหนึ่งที่ตอนบนของเพิงผา เขียนเป็นเส้น

คู่มืองานสีแดงดูคล้ายรูปตัว “วาย” (Y) กลับหัวคล้ายรูป
กากะบาด

16. ถ้าแก๊งหรือถากวาง บ้านตัว ต. เมืองพาน
อ. บ้านฝื่อ จ. อุตรดิตถ์

ถ้ำนี้อยู่บนเชิงเขาใกล้กับพระบาทหลังเต่า และห่างจาก
วัดพระพุทธบาทบัวบกไปทางทิศใต้คิดตามระยะทางเดินประมาณ
30 นาที หรือประมาณ 3 ก.ม. เป็นเพิงผาอยู่บนยอดเขารอบ ๆ
เป็นป่าโปร่ง ภาพเขียนอยู่บนเพดานของเพิงผาด้านทิศเหนือ
เขียนด้วยสีแดงแกมส้ม มี 2 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 เขียนเป็นรูปคล้ายหัวกวางทมิฬเขาหรืออาจจะ
เป็นเพียงลายเรขาคณิต

กลุ่มที่ 2 เขียนเป็นลายเรขาคณิตเป็นรูปต่างๆ และรูปสี่
เหลี่ยมผืนผ้าติดต่อกัน

17. เพิงหินวัดพระพุทธบาทบัวบก บ้านตัว
ต. เมืองพาน อ. บ้านฝื่อ จ. อุตรดิตถ์

อยู่ใกล้กับถ้ำนาค ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของ
พระพุทธบาทบัวบก เป็นก้อนหินขนาดใหญ่ 2 ก้อนวางซ้อน
กันอยู่ทำให้เป็นเพิงหลบแดดหลบฝนได้ดี บริเวณเพดานของ

เพ็ญหินทางด้านทิศตะวันออก เขียนเป็นลายเส้นสีแดงอมน้ำ
ตาล เป็นเส้นทวิกวนไปมาและลบเลือนไปมากด้วยการกระทำ
ทางธรรมชาติและการกระทำกิจพิธทางศาสนา

18. เพ็ญหินใกล้บ่อน้ำนางอุษา บ้านตัว ต. เมือง
พาน อ. บ้านฝ้อ จ. อุดรธานี

เป็นเพ็ญหินขนาดใหญ่วางซ้อนทับกัน อยู่บริเวณใกล้กับ
บ่อน้ำนางอุษา บนเพดานของเพ็ญหิน เขียนลายเรขาคณิต
ตลอดเพดาน เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนและสี่เหลี่ยมผืน
ผ้าขนาดเล็กบรรจุอยู่ในสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ เขียนต่อ
เนื่องกันไปจนเต็มผนัง เขียนด้วยสีแดงอมน้ำตาลเข้ม ความ
หนาของเส้นประมาณ 2 ซม.

19. ถ้ำไก่หรือถ้ำคาย บ้านโป่งสี ต. กลางใหญ่
อ. บ้านฝ้อ จ. อุดรธานี

ถ้ำนี้อยู่บนเทือกเขาภูพาน ลักษณะเป็นเพ็ญหินขนาดใหญ่
วางซ้อนกันอยู่ บริเวณที่มีภาพเขียนอยู่ทางทิศเหนือ เขียน
ด้วยสีแดงเป็นลายเรขาคณิต เขียนเป็นเส้นคู่ขนานคล้าย
ดอกไม้อหรือต้นไม้หรือผลไม้มีขนเช่นเงาะ และลายเส้นขนาน

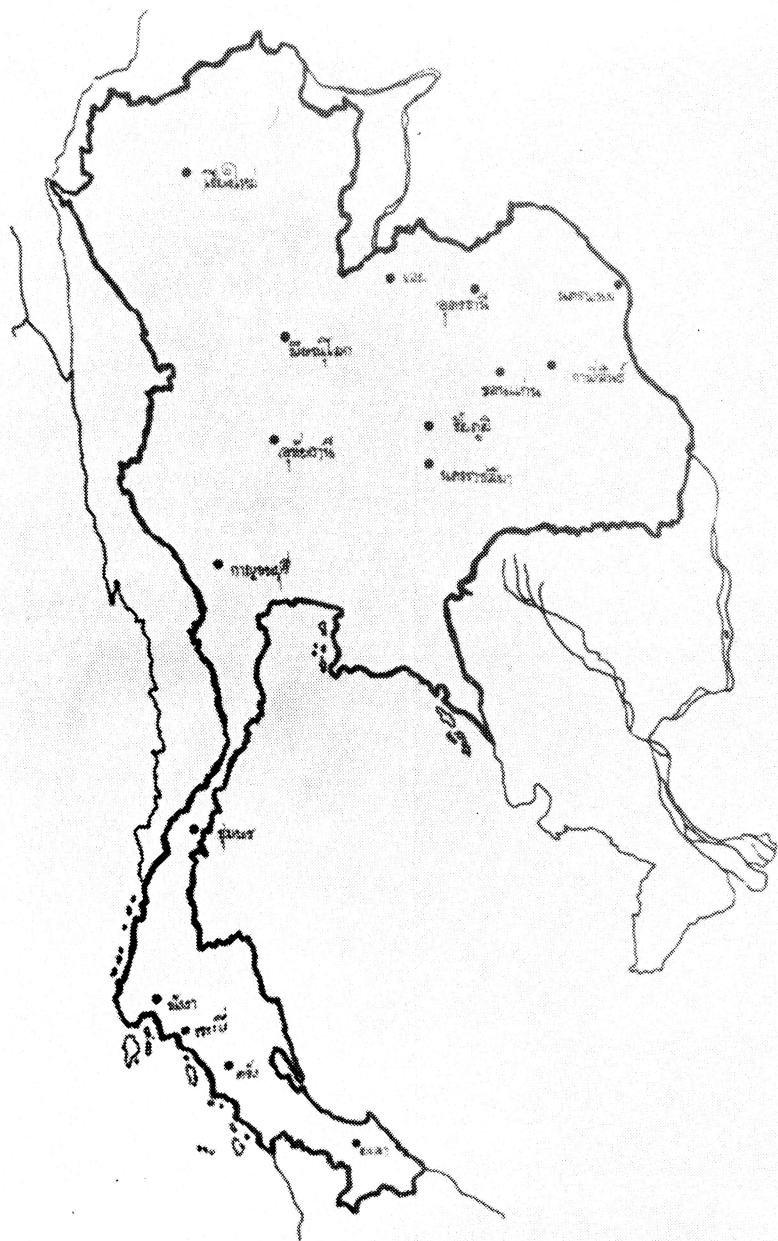
ที่ตอนปลายเส้นบรรจบกัน ผนังที่เขียนมีการขีดแต่งผนังก่อน
เช่นกัน

20. ถาลายหรือถาภูผาผึ้ง บ้านโป่งสี ต.กลาง ใหญ่ อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรธานี

เป็นเพิงหินขนาดใหญ่อยู่บนเทือกเขาภูพาน อยู่ทาง
ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของถ้ำไก่อ่ ประมาณ 400 เมตร เขียนเป็น
ลายเรขาคณิตด้วยสีแดง เป็นลายเส้นขนานคล้ายผ้งหรือแผนที่
เขียนติดต่อกันเต็มผนัง ที่น่าสนใจคือมีรูปคล้ายดาวหรือหนัง
สัตว์ที่ขึงให้ตึงและรูปวงกลมซ้อนกันแทรกอยู่ลักษณะของเส้น
คมชัด มีขนาดและความสม่ำเสมอของสีเกือบเท่ากันโดยตลอด
จึงอาจสันนิษฐานว่าอาจเขียนด้วยภูกันที่ทำขึ้นอย่างง่าย ๆ เขียน
ภาพเหล่านี้ได้ นอกจากเส้นขนานแล้วยังมีรูปคล้ายปลาเขียน
เป็นเส้นเดี่ยวอีกด้วย

21. ถ้ำเต่า บ้านโป่งสี ต. กลางใหญ่ อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรธานี

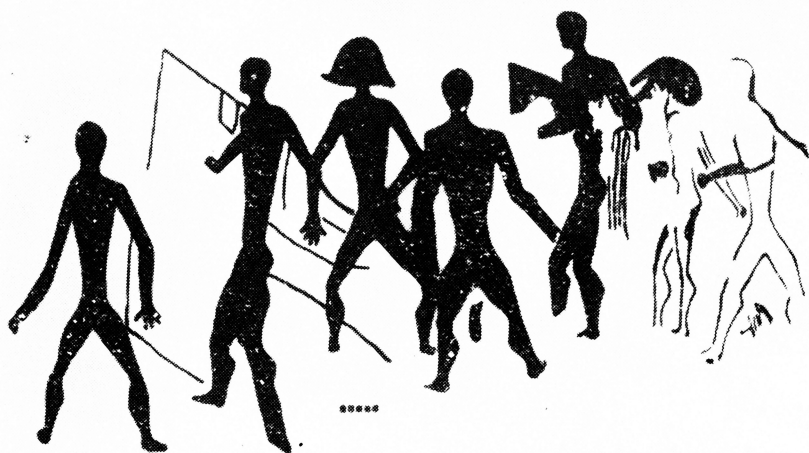
ห่างจากพระพุทธบาทบัวบกไปทางทิศเหนือประมาณ 7
ก.ม. ตัวถ้ำเป็นเพิงหินขนาดใหญ่ เอียงลาดจากทิศตะวันออก
ไปทางทิศตะวันตกเพราะเกิดจากหิน 2 ก้อนวางซ้อนกัน ภาพ
เขียนสีที่ปรากฏบนผนังเพิงผาแบ่งได้เป็น 2 ด้านคือ

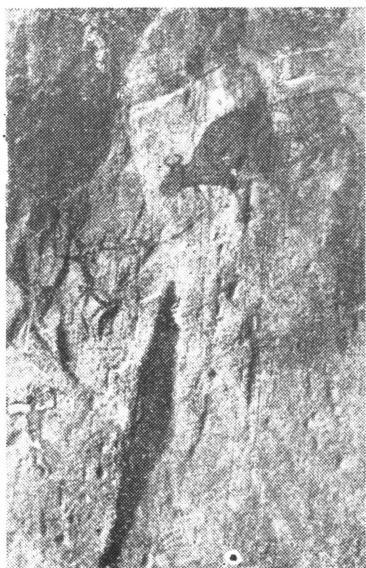
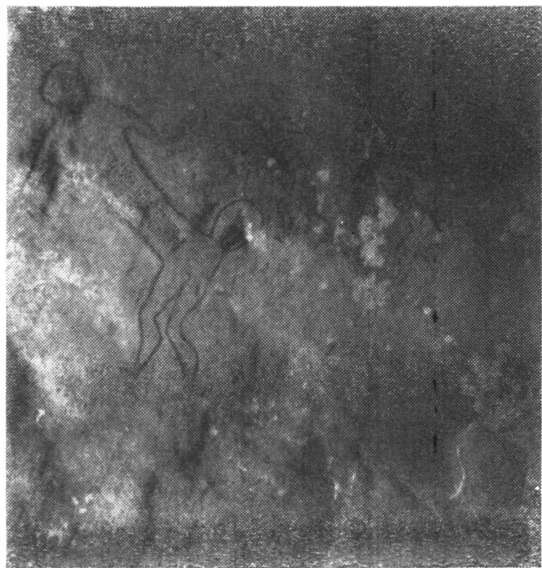
รูปคนที่เขาจันทร์งาม อ. สี่คิ้ว จ. นครราชสีมา

คัดลอกจากโครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กองโบราณคดี

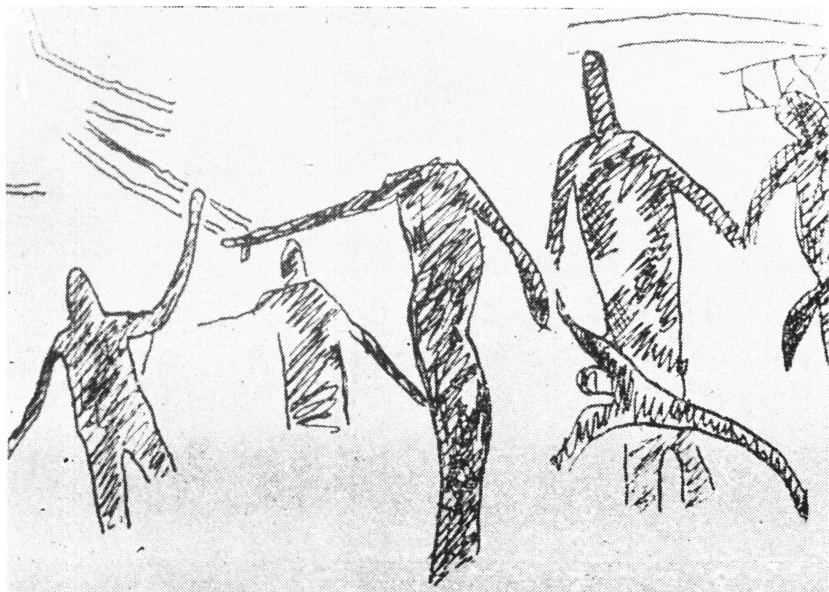

รูปคนที่ถ้ำคน ต. เมืองพาน อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรดิตถ์

ถ่ายจากภาพคัดลอกของโครงการผามอง

เขาปลาร้า ต. หุ่งโพ อ. หนองฉาง จ. กุญชรธานี
(ภาพจากศูนย์ส่งเสริมและค้นคว้าศิลปวัฒนธรรมไทย เมืองโบราณ)

รูปคน ที่ถ้ำรูปเขาเขียว ต.ลุ่มสุ่ม อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี

ภาพเขียนถ้ำรูป เขาเขียว
อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
คล้ายรูปคนสวมหัวสัตว์

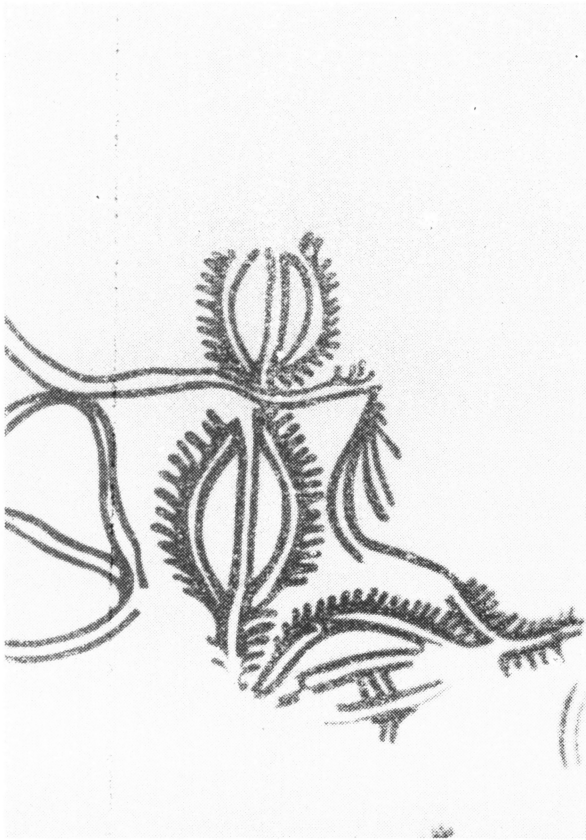

ถ้ำพังงา หรือเขาเขียน เกาะบันยี่ อ. เมือง จ. พังงา

ถ้ำศิลป์ ต. หน้าถ้ำ อ. เมือง จ. ยะลา

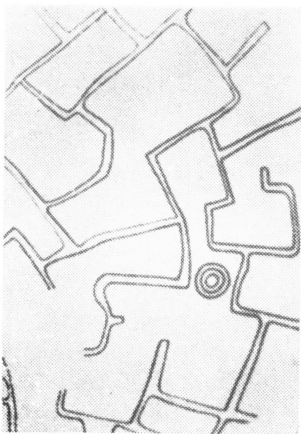
(ศูนย์ส่งเสริมและกันคว้าศิลปวัฒนธรรมไทย เมืองโบราณ)

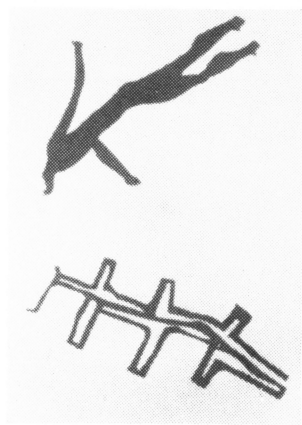
ลายเขียนสีที่ถ้ำไก่อ หรือถ้ำคายน บ้านโป่งฮ้อย

ต. กลางใหญ่ อ. บ้านฝ้อ จ. อุดรธานี

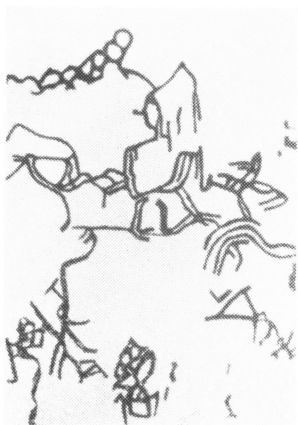
1.

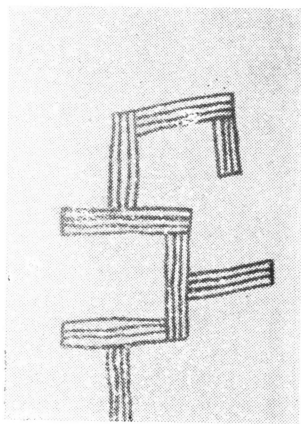
2.

3.

4.

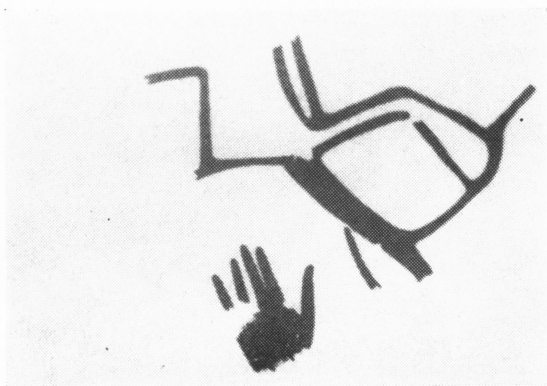

1. ถ้ายาย หรือถ้ายู่ผาพัง อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรธานี

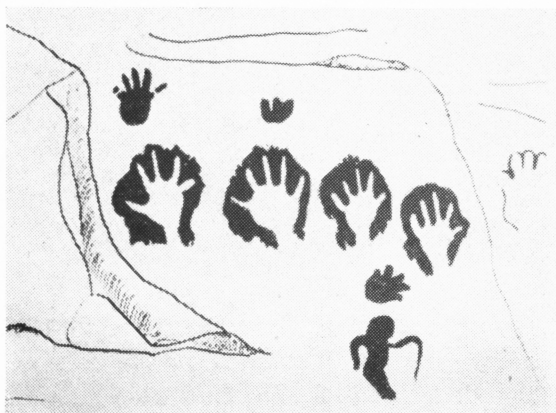
2. ถ้ายคน อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรธานี

3. ถ้ายโนนสาวเอ้ที่ 1 อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรธานี

4. ถ้ายนายอัมพร อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรธานี

วัดถ้ำสุวรรณคูหา บ้านโนนสมบูรณ์
กึ่ง อ. สุวรรณคูหา จ. อุดรธานี

ถ้ำแดง เขาจอมนาง บ้านส้มป่อย
ต. ศรีบุญเรือง อ. มุกดาหาร จ. นครพนม

ด้านทิศตะวันตก ภาพขาดเป็นช่วงๆ ไม่ติดต่อกัน ไม่
แสดงว่าจงใจจะวาดเป็นลายเรขาคณิต วาดคล้ายรอยนิ้ว
มือเปื้อนสี

ด้านทิศตะวันออก เป็นลายเส้นเรขาคณิตเต็มผนัง เส้น
เขียนให้ติดต่อกันเกิดเป็นรูปสี่เหลี่ยมหลายรูป บางตอนต่อ
กันจนคล้ายตาข่าย บางตอนเป็นเส้นซิกแซก

22. ถ้ำนายอำพร บ้านโป่งสี ต. กลางใหญ่

อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรดิตถ์

ถ้ำอยู่บนลานหินที่สูงจากพื้นราบราว 20 เมตร ห่างจาก
ถ้ำเต่าไปทางทิศใต้ประมาณ 200 เมตร บริเวณที่พบภาพเขียน
หันหน้าไปทางทิศตะวันออก รูปที่ขีดเป็นลายเรขาคณิตเขียน
ด้วยสีแดงเข้ม เขียนเป็นเส้นขนาน 4 เส้นขวางกันไปมา
และมีเส้นปิดหัวท้ายของเส้นขนาน เส้นคมชัดบ่งบอกถึงความ
ประณีตและตั้งใจเขียน

23. ถ้ำภูตมหรือภูสวก บ้านโป่งสี ต. กลางใหญ่

อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรดิตถ์

ถ้ำอยู่บนภูตมทางด้านทิศใต้ มีภาพเขียนอยู่ทางด้าน
ทิศเหนือ เขียนเป็นลายเรขาคณิตคดโค้งไปมาคล้ายลายก้านขด

ที่เขียนบนภาชนะดินเผาลายเขียนสีที่พบในวัฒนธรรมบ้านเชียง
เส้นหนาเท่ากันหมดแต่ขาดเป็นช่วง ๆ

24. ถ้างหรือขำเม็ก บ้านโป่งสี ต.กลางใหญ่

อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรธานี

อยู่ห่างจากถ้ำภูตุม ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 200
เมตร เป็นเพิงผาขนาดไม่ใหญ่นัก ผนังเพิงผาที่เขียนภาพหัน
ไปทางด้านทิศเหนือ ภาพที่เขียนเป็นภาพสีแดง คล้ายไม่ตั้งใจ
วาดให้เป็นรูป เพราะพบเพียงภาพเดียว แต่ก็สังเกตไปได้ว่า
คล้ายรูปงู

25. วัดาสวรรณคุหา บ้านโนนสมบูรณ์ กิ่ง

อ. สวรรณคุหา จ. อุตรธานี

อยู่ห่างจากกิ่ง อ. สวรรณคุหา ไปทางทิศใต้ประมาณ 10
ก.ม. เป็นถ้ำที่ลึกเข้าไปในภูเขา อย่างแท้จริง มีเพิงผาขนาด
ใหญ่อยู่บริเวณหน้าถ้ำ วัดถ้ำนี้เป็นวัดร้าง ภายในถ้ำไม่พบภาพ
เขียนสี คงพบแต่บริเวณเพิงผาหน้าถ้ำ เป็นภาพมือทาสีแดง
มือซ้าย และภาพลายเส้นเรขาคณิต มีเส้นคู่ขนาน และสี
เหลี่ยม บางตอนหักเป็นมุมฉาก อีกรูปหนึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยม
2 รูปซ้อนกัน โดยลากเส้นกลางเชื่อมถึงกันหมด เส้นแต่ละ
เส้นจะแต้มสีที่ลงไปคล้ายหนาม ทั้งด้านนอกและด้านใน

ภาพที่ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของรูปสี่เหลี่ยมหลายรูปมาต่อกัน
ภาพทั้งหมดเขียนด้วยสีแดงอมน้ำตาล

ภาพเขียนสีที่สำรวจพบในภาคเหนือ

1. ถ้ำผาแดง เขาคระดานเลข ต. ขาคีตระการ

อ. นครไทย จ. พิษณุโลก

เป็นภาพจำหลักบนหินทรายสีเทาแก่ จัดจนเป็นมัน เป็นรูปเรขาคณิตที่กำหนดเป็นรูปต่างๆ ได้ยาก ลักษณะการสลักเป็นการขุดลึกลงไปบนเนื้อหิน

กรมศิลปากรได้รับแจ้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก เมื่อปี 2503 ในภายหลังหน่วยศิลปากรที่ 3 ได้ไปสำรวจอีก เมื่อปี 2508

2. อ. ฮอด จ. เชียงใหม่

เป็นที่น่าเสียดายว่าไม่อาจค้นหารายละเอียดได้ในขณะนี้

นอกจากภาพเขียนสีที่พบดังกล่าวแล้ว ที่ จ. กาญจนบุรี
ทราบว่าพบที่ถ้ำบ้องเต็ง ต. ลุ่มสุม อ. ไทรโยค ก็พบภาพ
เขียนแบบเดียวกับที่ถ้ำรูป ในภาคใต้ ทราบว่ามีผู้พบที่ถ้ำนา
หยาง เขานาหยาง อยู่ระหว่างคลองละอุ่น กับทิวังการ
อ. กระบุรี จ. ระนอง

เมื่อพิจารณาภาพเขียนส้นผนังถ้ำจากแหล่งต่าง ๆ แล้ว อาจกล่าวรวมถึงเทคนิคการเขียนภาพได้ดังนี้

1. พินชนกเขียนภาพ

1. เลือกพื้นที่บนผนังที่จะเขียน ส่วนใหญ่จะเป็นผนัง หินที่เรียบหรือค่อนข้างเรียบกว่าบริเวณอื่น ๆ เพื่อสะดวกในการเขียนภาพ เช่น ภาพเขียนที่เขาลาเร้า จ. อุทัยธานี ภาพเขียนที่ถ้ำตาด้วง และถ้ำรูป จ. กาญจนบุรี เป็นต้น

2. เลือกและตกแต่ง เตรียมพื้นที่ที่จะเขียนรูป เช่น ภาพเขียนที่พบในเขต อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นพื้นผนัง หินทราย ง่ายต่อการตกแต่งอาจทำโดยวิธีขีด ตัด ขัดหรือฝน

2. ลักษณะการเขียนภาพ

1. เขียนเป็นรูประบายสีทึบ ไม่แสดงรายละเอียด เช่น ตา จมูก ปาก ภาพเขียนบางแห่งยังระบายสีทึบไม่เสร็จ ทำให้เราทราบว่ามีการวาดเส้นรอบนอกไว้ก่อน (Contour) แล้วระบายสีทึบตามกรอบนั้น เช่น ที่ถ้ำคน อ. บ้านฝ้อ การเขียนแบบนี้ คล้ายกับวาดภาพแบบเงา (Shadow—Picture or Silhouette)

2. การเขียนเส้นเดียวโดยไม่มีการร่างไว้ก่อน หรือ อาจเรียกว่าการวาดโดยเส้นสี (Colour—Drawing) ส่วนใหญ่

เป็นภาพลายเรขาคณิต เช่น ถ้าไก่ ถ้าอำพร ถ้าโนนสาวเอ้
ถ้าผาแต้ม ฯลฯ

3. การเขียนที่อาจมีการขีดค้นให้เป็นรูปก่อน
แล้วจึงลงสีตามแนวขีด เช่น ที่ถ้าศิลป์ จ. ยะลา

4. การวาดภาพมือโดยใช้ฝ่ามือชุบสีแล้วทาบบน
ผนัง สีจะติดบนผนังเป็นรูปมือ ที่ถ้าผาแต้ม ถ้าผามือแดง
ถ้าลายมือ

5. การวาดภาพมือด้วยวิธีพ่นสี (Spray—painting
or hand stencil) โดยการวางทาบมือกับผนังถ้าแล้วพ่นสี
ซึ่งอาจพ่นสีจากปากหรือผ่านหลอดไม้ไผ่ก่อน เช่นที่ ถ้าผามือ
ถ้าผามือแดง ถ้าพาลาไฮ

6. เขียนสีเป็นรูปมือ เช่น ถ้าผามือแดง

3. สีที่ใช้เขียนภาพ ส่วนใหญ่เป็นสีแดง นอกนั้น
มีสีส้ม สีเลือดหมู สีเหลือง สีน้ำตาล สีดำ สีขาวและสีเทา
สีที่มีลักษณะใกล้เคียงกับสีแดงเช่นสีส้ม หรือสีน้ำตาลอาจ
เกิดจากสีแดงที่เสื่อมหรือเจือจางจากการถูกแดดหรือฝนเป็น
เวลานาน ในขณะที่ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าสีที่เขียนนั้นได้มาจาก
อะไร บางท่านกล่าวว่าสีแดงได้มาจากดินแดงหรือที่เรียกว่าดิน

เศษแล้วมาบดผสมกับยางไม้ หรือไขสัตว์เช่นเดียวกับการ
 สันนิษฐานสีแดงที่ไข่เขียนบนภาชนะดินเผาวัฒนธรรมบ้านเชียง
 หรืออาจบังเอิญได้สีจากแร่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพราะปัจจุบัน
 เราพบว่าแร่ Limonite เกิดเป็นสีเหลือง หรือแร่ Kaolinite
 ให้สีขาว

4. เครื่องมือที่ใช้เขียน อาจเริ่มจากการใช้นิ้วมือจุ่ม
 สีแล้ววาด หรือใช้ก้านที่ทำจากเปลือกไม้ทุบให้เป็นเส้น หรือ
 ใช้ถ่านแลงเฟนังเช่นที่เขাপลาร้า และใช้หลอดไม้ในการเป่า
 หรือพ่นสี

5. การเขียนภาพคล้ายกับแบบแสดงให้เห็นโครง
 ร่างภายใน (X-Ray Style) เช่นที่ถ้ำอาจารย์สม และที่
 เขापลาร้า

เมื่อจำแนกภาพเขียนสีออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ แล้ว จะ
 เห็นว่าจำแนกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มลายรูปสัตว์
2. กลุ่มลายรูปคน
3. กลุ่มลายรูปมือ
4. กลุ่มลายรูปเรขาคณิต

กลุ่มลายรูปสัตว์ รูปสัตว์ที่พบในภาพเขียนสืบนผนังถ้ำ มีวัว หมา เต่า ไก่ ปลา กบ สัตว์คล้ายกิ้งก่าหรือตะกวด กวาง สัตว์คล้ายช้าง ชะนี เป็นต้น ความหมายของรูปสัตว์นี้อาจเป็น สัตว์เลี้ยง สัตว์ที่เคยพบเห็นหรือล่ามาเป็นอาหาร สัตว์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์หรือสัตว์ที่คนในสมัยนั้นเกรงกลัว

กลุ่มลายรูปสัตว์อาจแบ่งได้ดังนี้

1. ภาพเดี่ยวมีลักษณะบ่งบอกเรื่องราวของภาพเอง เช่น ที่ถ้ำลายหรือภูผาผึ้ง อ.บ้านฝ่อ จ. อุดรธานี เป็นรูปปลาคล้าย ปลาตะเพียน หรือที่เขาเขียน จ. พังงา เขียนเป็นรูปปลาโลมา สันเกตให้ดูจะเห็นมีรอยลูกศรปักอยู่ ลักษณะเช่นนี้อาจเป็น การสอนวิธีการล่าปลาหรือเป็นพิธีกรรมแบบตัดไม้ข่มนาม ก่อนออกไปล่าปลาก็ได้

2. ภาพสัตว์ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เช่น ที่ถ้ำวัว มีรูป วัว 6 ตัว หันหน้าไปทางทิศเหนือ และมีรูปแม่วัวและลูกวัว รวมอยู่ในกลุ่มด้วย จากลักษณะของวัวที่ศึกษากันในชั้นแรก เชื่อกันว่าเป็นวัวพันธุ์อินเดีย ต่อมาเมื่อผู้ศึกษาเพิ่มเติมได้ให้ข้อ ขัดแย้งว่า น่าจะเป็นวัวกระทิงหรือวัวป่ามากกว่า ความหมาย ของกลุ่มรูปวัวนี้บางท่านว่าอาจเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบางท่านว่า

อาจเป็นการขับออกทิศทางในการเดินทาง หรือที่ธีรบุ จ. กาญจนบุรี ก็เขียนภาพสัตว์อยู่รวมกันเช่นนกวาง ช้าง ชะนี ปลา เต่าและตะกวด อาจหมายถึงสัตว์ที่เคยเห็นซึ่งคิดไปได้ว่าบริเวณนั้นเป็นป่าและมีสัตว์มากมายหลายชนิด

3. ภาพสัตว์ที่มีลักษณะเขียนลวดลายเป็นพิเศษ เช่นที่ถ้ำเกิงหรือถ้ำกวาง วาดโครงร่างด้วยลายเส้นเรขาคณิตเป็นรูปหัวกว้างมีเขา หรือทงามมและถาลายเป็นรูปปลาแบบลายเรขาคณิต ที่เขาเขียนหรือที่ถ้ำอาจารย์สุมเขียนรูปปลาแบบเห็นโครงร่างภายใน (X-Ray painting) คล้ายกับภาพเขียนของชนเผ่าดั้งเดิมในทวีปออสเตรเลีย ยังไม่อาจทราบความหมายที่แน่นอนของการเขียนแบบนี้

4. ภาพวาดรูปสัตว์ประกอบกับภาพวาดอื่นๆ เพื่อบอกเรื่องราว เช่นที่เขาลาปาร้าเป็นภาพวาดมองแบบจากที่สูง (Bird's eye view) มีคนซึ่งทำกิจกรรมร่วมกันคือ เป็นภาพคนจูงวัวบัง อยู่รวมกลุ่มกับหมาบัง และยังมีสัตว์อื่นๆ เช่น ไก่ กวาง กบ เต่า (อาจเป็นบ่าง) และอาจมีนกรวมอยู่ด้วย ภาพวาดดังกล่าวแบ่งได้เป็น 3—4 ตอน ตอนแรกอยู่ส่วนบนของของผนังถ้ำเป็นรูปคนจูงวัว ทั้งคนและวัวมีการประดับร่างกาย

ตอนต่อมาตรงกลางคล้ายการรวมกันเป็นวงกลมมี วัว ไก่ กบ และเต่า คนกลุ่มนี้แสดงอาการคล้ายตื่นรำบ้างทำบวงสรวง บ้าง ส่วนรูปทางตอนล่างเป็นรูปคนจูงวัวมีการตกแต่งร่างกาย กับรูปคนที่ขึ้นไถลี้กับหมา มีการตกแต่งร่างกายทั้งคนและ หมา ภาพทั้ง 3 ตอนนี้เรียงกันอยู่ในแนวเฉียง มีบางท่าน กล่าวว่าเป็นการเขียนเล่าเรื่องถึงการทำพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความ อุดมสมบูรณ์อาจเปรียบเทียบกับ การแห่แห่นขบวนในบั้งบุญ ก็ได้ นอกจากนั้นเมื่อสังเกตจากภาพวาดดังกล่าวจะเห็นว่าวัว และหมาเป็นสัตว์เลี้ยงของคนกลุ่มนี้ สังเกตจากความเชื่อง เชื่องของสัตว์ทั้ง 2 ชนิด ที่ยินยอมให้ตกแต่งร่างกายและผูก เชือกจูงได้ง่าย และไก่ก็อาจเป็นสัตว์เลี้ยงได้เช่นกัน

ทางด้านข้างของภาพวาดชุดแรกที่กล่าวมาแล้ว มีภาพ วาดอีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าน่าจะเป็นการวาดคนละครวากับกลุ่มแรก เป็นรูปคล้ายคนพรางตัวให้เหมือนสัตว์และวาดรูปวัวด้วยและมี รูปคนคล้ายกำลังสู้วัว นอกนั้นเป็นภาพอื่น ๆ อีก

ภาพวาดที่เขาคันทรงาม จ. นครราชสีมา คล้ายเขียนเล่า เรื่องราวในการออกไล่สัตว์ บางท่านให้ความเห็นว่า รูปหมาที่ ปรากฏอยู่ใกล้คนนั้นเป็นสัตว์เลี้ยงที่นำไปร่วมกิจกรรมในการล่า สัตว์ บางท่านว่าอาจพาไปเป็นอาหารของพรานเอง

ภาพสัตว์ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น
2 พวก คือ

1. สัตว์เลี้ยงได้แก่ วัว (ควาย ?) หมูและไก่
2. สัตว์ป่า ได้แก่ ช้าง ชะนี กวาง ปลา เต่า วัว
ป่า ? และสัตว์เลื้อยคลาน เช่น ตะกวด

กลุ่มลายรูปคน ปัจจุบันนี้ได้ค้นพบภาพคนในหลายๆที่
มีทั้งวาดแบบง่าย ๆ คือ วาดแบบเด็กๆ วาด มีหัวเป็นจุด
กลม ลำตัว แขนขา เขียนเป็นเพียงเส้นไม่แสดงส่วนหน้า
หรือกล้ามเนื้อ เช่นที่ถ้ำตาด้วง จ. กาญจนบุรี

รูปคนอีกแบบหนึ่งเขียนให้เห็นส่วนหน้าของร่างกาย คือ
ระบายสีทึบ บางแห่งเขียนให้เห็นกล้ามเนื้อที่น่องอย่างมากมอง
จนดูผิดส่วนความจริง เช่นที่ถ้ำคน อ. บ้านฝ้อ จ. อุตรดิตถ์ รูป
คนที่สำนักสงฆ์เขาจันทร์งาม อ. สักว จ. นครราชสีมา

รูปคนที่เขียนแสดงรายละเอียดของเครื่องประดับตกแต่ง
กายเช่นที่เขาลาว่าเขียนเหมือนคนนุ่งผ้า ศีรษะประดับด้วย
หญ้าหรือขนนก สวมกำไลแขน รูปคนที่เขาจันทร์งามเขียน
เหมือนนุ่งผ้าเช่นกัน

รูปคนที่อาจพิจารณาแยกได้ว่าเป็นเพศชายหรือหญิง เช่น
 ที่รูป จ. กาญจนบุรี โดยเขียนลักษณะของเครื่องเพศไว้
 เป็นเส้น และรูปคนที่ถ้าคนรูปหนึ่งเขียนให้เห็นว่าไว้ผมยาว
 แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ บางท่านกล่าวว่าจะเป็นผู้หญิง รูป
 คนที่ไว้ผมยาว คล้ายทรงผม สวอน นีเคยพบในลายเขียน สืบ
 ภาชนะดินเผาวัฒนธรรมบ้านเชียง พบที่ จ. สกลนคร อย่าง
 ไรก็ตามในการขุดค้นที่บ้านเชียงเมื่อปี 2517—2518 พบโครง
 กระดูกเพศชายมีปิ่นปักผมทำด้วยกระดูกอยู่บริเวณกะโหลก ทำ
 ให้คิดว่าผู้ชายในยุคนี้ไว้ผมยาวเช่นกัน

รูปคนที่เขียนเป็นกลุ่มรวมกันหลายคนและน่าจะมีความ
 หมายถึงในเรื่องการ ประกอบพิธีกรรมชัดเจนได้แก่ที่ถ้ำตาด้วง
 จ. กาญจนบุรี แสดงภาพขบวนแห่มีคนคู่อยู่ด้วย นอกจากนั้น
 รูปกลุ่มคนในท้องถิ่น ๆ เช่นถ้ำคน ถ้ำรูป สำนักสงฆ์เขาจันทร์
 งาม และเขาปลาร้า อาจหมายถึงจำนวนของกลุ่มคนหรือ
 ครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกัน

กลุ่มรูปมือคน รูปมือคนมีวิธีการเขียน 3 แบบ คือ
 เขียนเส้นรอบนอกทาสีทึบภายใน และใช้ฝ่ามือชุบสีทาบน
 ผนัง และใช้ฝ่ามือทา แล้วพ่นสีรอบ ๆ มือ

รูปมือที่เขียนบนผนังถ้ำทั้งมือขวาและมือซ้าย บางครั้งก็เขียนแต่รูปนิ้วมือเท่านั้น เช่นที่ถ้ำลายมือ จ. กาฬสินธุ์

ความหมายของรูปมือบนผนังถ้ำนั้น ท่านผู้รู้ได้ให้ความเห็นแตกต่างกัน บางท่านว่าเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของถ้ำ รูปมือแทนชื่อเจ้าของ ในทวีปออสเตรเลียยังมีการเขียนรูปมือบนผนังถ้ำ ชาวพื้นเมืองออสเตรเลียบอกว่า การเขียนรูปมือบนผนังถ้ำคล้ายกับการลงนาม แสดงว่าผู้เป็นเจ้าของมือได้มาถึงถ้ำแล้ว คนตายในถ้ำจะได้รู้ว่าใครมาเยี่ยมบ้าง เพราะเชื่อว่าถ้าผู้ใดเขียนรูปมือไว้ที่ถ้ำแล้ว คนตายก็จะไม่มาหลอกหรือรังควาน

รูปมือนี้นักโบราณคดีจีน อยู่ดี ให้ความเห็นว่าน่าจะเป็นภาพเขียนแรกบนผนังถ้ำ

กลุ่มลายเรขาคณิต ลายเรขาคณิตนี้พบอยู่เป็นจำนวนมาก บางแห่งปะปนกันอยู่กับรูปคน สัตว์ และรูปมือ บางแห่งก็พบแต่ลายเรขาคณิต ลายเรขาคณิตแบ่งได้เป็นลายใหญ่ ๆ คือ เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นหยักไปมา เมื่อเขียนประกอบรวมกันเข้าก็เกิดเป็นรูปร่างต่าง ๆ ตามลักษณะของรูปทรงเรขาคณิต เช่น วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม รูปหลายเหลี่ยม เส้นขนาน เส้นซิกแซก รูปตาข่าย เส้นคดโค้ง ฯลฯ

ภาพเขียนลายเรขาคณิตนี้ นักปราชญ์ทั่วไปกล่าวว่าเป็นรูปที่เลื่อน (เขียน) มาจากของจริง หรืออาจคิดได้ว่า เกิดเป็นเส้นเดี่ยวก่อนแล้วเพิ่มเส้นอื่น ๆ เข้าไป เขียนทับกันบ้าง เขียนตัดขวางไปมา วกวนมาบรรจบกันจนเกิดเป็นรูปเรขาคณิต โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ส่วนที่กล่าวว่าเป็นรูปที่เลื่อนมาจากของจริงนั้นคงเป็นการเขียนภาพคล้ายธรรมชาติเช่น สภาพภูมิประเทศ ป่าเขา แม่น้ำลำธาร เป็นต้น

บางท่านกล่าวว่าการเขียนลายเรขาคณิตอาจไม่ใช่เกิดจากความตั้งใจ อาจขีดเขียนเพื่อทดลองสี ทดลองความชำนาญ หรือคุณภาพของเครื่องมือเขียน แต่ในบางแห่งไม่อาจกล่าวเช่นนั้นได้ เพราะผนังที่เขียนถูกเตรียมให้เรียบโดยการขัด ตัด ฝนอย่างตั้งใจ การทำเช่นนั้นไม่ใช่สิ่งที่กระทำได้ง่ายนัก โดยเฉพาะผนังที่แต่ลายเรขาคณิตและดูไม่ออกว่าเป็นรูปอะไรบ้าง เช่นที่ถ้ำโนนสาวเอ้ จ. อุตรธานี ทั้ง ๆ ที่ในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นมีถ้ำวัวและถ้ำคนเขียนเป็นรูปวัวและรูปคน คล้ายจะเป็นภาพเล่าเรื่องและมีความหมาย ทั้งยังมีการเตรียมผนังในลักษณะเดียวกันด้วย

ดังนั้นลายเรขาคณิตในบางแห่งจึงน่าจะมีความหมายและเกิดจากความตั้งใจของผู้เขียนเช่นที่ถ้าลายคล้ายรูปแผนที่เส้นทาง รูปสี่เหลี่ยมมุมมนที่ถ้ารูปอาจหมายถึงบ้านของชุมชนนั้นหรือรูปวงกลมซ้อนกันที่ถ้าตรา จ. ตรัง อาจเขียนเป็นสัญลักษณ์แทนดวงอาทิตย์หรือจักรวาล ?

การกำหนดอายุภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

การที่เราเรียกภาพเขียนสีที่ปรากฏอยู่บนผนังถ้ำนั้นว่าเป็นภาพเขียนสีในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า งานศิลปกรรมที่ปรากฏอยู่บนผนังถ้ำในลักษณะนี้ เป็นวัฒนธรรมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ในทวีปยุโรป ภาพเขียนสีเกิดขึ้นในสมัยหินเก่าตอนปลาย กำหนดอายุไว้ราว 25,000 ปี ซึ่งมีเทคนิคและฝีมือการวาดค่อนข้างสูง และมีข้อแตกต่างไปจากภาพเขียนสีที่พบในประเทศไทย

ภาพเขียนสีบนผนังถ้ำในประเทศสเปน มีเทคนิคการเขียนบางอย่างใกล้เคียงกับภาพเขียนสีที่พบในประเทศไทย เช่น การวาดภาพคนแบบง่าขลุ่ยลำตัวค่อนข้างยาว (Cestomati type)

แสดงกล้านเอบริเวณน่องอย่างชัดเจน หรือการเขียนรูปที่วาดเส้นรอบนอกก่อน เรียกศิลปะแบบนี้ว่า ศิลปเลว็นเต้ กำหนดอายุก็ก้ำกั้นระหว่าง สมัยหินกลางและสมัยหินใหม่

ที่ประเทศอินเดีย มีการเขียนรูปสัตว์คือรูปวัวแบบที่ถ้าวัว คือเขียนด้วยสีแดงหรือน้ำตาลระบายสีทึบ ไม่ปรากฏเส้นร่างเหลืออยู่ นอกจากนั้นยังมีสัตว์อื่น ๆ เช่น ควาย ลิง ฯลฯ

การกำหนดอายุภาพเขียนสับนผนังถ้ำในประเทศไทยนั้น ได้เคยมีผู้พิจารณาจากหลักฐานในด้านต่าง ๆ และรวบรวมเป็นข้อสันนิษฐานดังนี้

1. กำหนดอายุจากเครื่องมือเครื่องใช้ที่ค้นพบในถ้ำที่พบภาพเขียน เช่น ที่ถ้ำรูป จ. กาญจนบุรี พบเครื่องมือหินกรวดเป็นแกนหินและสะเก็ดหินกลม 7 ชิ้น หินกรวดที่ใช้เป็นขว้อน 1 ชิ้น และเศษหินกรวด 11 ชิ้นเท่านั้น และที่ถ้ำตาด้วง จ. กาญจนบุรี ก็พบเครื่องมือหินกะเทาะเช่นเดียวกัน กำหนดอายุตามลักษณะของเครื่องมือว่าเป็นสมัยหินกลางอย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี และศาสตราจารย์นายแพทย์สุด แสงวิเชียร กล่าวว่ามนุษย์สมัยหินกลางคงจะมาพักที่ถ้ำดังกล่าวเป็นการชั่วคราว คงจะไม่มีเวลานานพอที่จะ

เขียนรูปเขียนสี ซึ่งมีจำนวนหลายรูป และบางรูปก็อยู่ในระดับสูงจากพื้นประมาณ 5—6 เมตร ศาสตราจารย์นายแพทย์สุดแสงวิเชียร ให้ความเห็นอีกว่า ภาพเขียนที่ถ้ำตาด้วงแสดงภาพคล้ายขบวนแห่มีจำนวนคนหลายคนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม น่าจะหมายถึงกลุ่มคนในสมัยหินใหม่มากกว่า

2. กำหนดอายุจากเทคนิคและวัฒนธรรมใกล้เคียง เช่น กลุ่มภาพเขียนสีในเขต อ. บ้านฝ้อ จ. อุดรธานี กล่าวคือ การใช้ของแข็งและของมีคมทำการเตรียมผนังและแกะสลักภาพ และวัฒนธรรมการใช้สีแดงในการเขียนภาพ ซึ่งนิยมกันมากในยุคโลหะ โดยเฉพาะวัฒนธรรมบ้านเชียงซึ่งพบภาชนะดินเผาเขียนสีแดงเป็นจำนวนมาก และอยู่ในบริเวณไม่ไกลนักจากแหล่งที่พบภาพเขียนสี ดังนั้นผู้ที่ทำการศึกษาภาพเขียนสีที่ จ. อุดรธานี เช่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรีชา กาญจนาคม และนางสาวบังอร กรโกวิท จึงเห็นพ้องกันว่าควรจัดอยู่ในยุคโลหะ

ในข้อนี้ นายมงคล สำราญสุข กล่าวเพิ่มเติมไว้ในวิทยานิพนธ์ ศิลปบัณฑิต (โบราณคดี) 2512 เรื่อง “ภาพเขียนและแกะสลักสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย และใกล้เคียง” ว่า รูปคนที่ถ้ำตาด้วงมี 18 คน บุคคลในภาพคล้าย

มีเครื่องประดับศีรษะ สิ่งที่คนช่วยกันหามอาจเป็นกลองหรือฆ้อง เพราะมีลักษณะเหมือนคนตี ถ้าเป็นกลองหรือฆ้องที่ทำด้วยโลหะ ก็อาจกำหนดอายุได้ว่าอยู่ในยุคโลหะ

3. กำหนดอายุจากภาพที่เขียน คือสังเกตลักษณะของภาพและรูปต่างๆ ที่ปรากฏ เช่น ภาพสัตว์และภาพคน ภาพสัตว์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นอาจแบ่งได้เป็น 2 พวก คือ

สัตว์เลี้ยง ได้แก่ วัว หมา ไก่

สัตว์ป่า ได้แก่ ช้าง ชะนี กวาง วัวป่า ปลา เต่า สัตว์เลื้อยคลาน เช่น ตะกวด

ภาพคน มีลักษณะของการรวมเป็นกลุ่มชน มีการทำพิธีกรรมร่วมกัน มีการเขียนบ่งบอกถึงวิธีการล่าสัตว์เช่น ใช้ธนู ลูกดอก และมีสัตว์เลี้ยงเช่นวัว หมา การแต่งกายบางแห่งมีการนุ่งผ้าหรือนุ่งห่มอย่างอื่น ประดับศีรษะด้วยขนนกหรือดอกหญ้า โดยเฉพาะที่เขาปลาร้า แสดงให้เห็นว่าคนสวมกำไลรูปสี่เหลี่ยมที่ข้อมือด้วย

จากลักษณะและเรื่องราวที่ปรากฏบนผนังดังกล่าว แสดงถึงกลุ่มชนที่มีการล่าสัตว์และเลี้ยงสัตว์ มีเครื่องนุ่งห่มและ

ประดับตกแต่งร่างกาย ซึ่งพบว่าเป็นกลุ่มชนที่มาแล้วตั้งแต่
สมัยหินใหม่จนถึงยุคโลหะ

ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย เป็น
หลักฐานที่ช่วยให้การศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในอดีต ที่เคย
ท่องเที่ยวและเคยอาศัยอยู่ในประเทศไทยกระจ่างชัดขึ้นกว่าแต่
ก่อน ในขั้นต้นนี้เราอาจสรุปได้ว่า มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์
ในสมัยหินใหม่และยุคโลหะเมื่อประมาณ 15,00—4,000 ปี รู้
จักงานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับชีวิต ความเป็น
อยู่และอาจเป็นการถ่ายทอดหรือสื่อความหมายแบบเดียวกับการ
บันทึกในสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งงานศิลปกรรมดังกล่าวคือการ
เขียนภาพเขียนสีลงบนผนังถ้ำหรือผนังเพิงผานั่นเอง ดังนั้น
จึงควรที่เราจะช่วยกันดูแลรักษา สำรวจและศึกษาค้นคว้ารวม
รวมไว้เป็นหลักฐานวัฒนธรรมของมนุษยชาติต่อไป

บรรณานุกรม

1. ชิน อยู่ดี และ สุด แสงวิเชียร **อดีต : รวมเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์**, กรุงเทพฯ ฯ : ฝ่ายวิชาการนักศึกษา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521.
2. บังอร กรโกวิท “ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่อำเภอบ้านฝ่อ,” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) : 2519** กรุงเทพฯ ฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
3. ปรีชา กาญจนาคม “ภาพเขียนและภาพแกะสลักสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในประเทศไทย” **วารสารโบราณคดี ปีที่ 4 ฉบับที่ 2** กรุงเทพฯ ฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ตุลาคม 2515.
4. พลาดิสัย สัทธิธัญกิจ “ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์” **เอกลักษณ์ไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 6** กรุงเทพฯ ฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, มิถุนายน 2520.
5. มงคล สำราญสุข “ภาพเขียนและแกะสลักสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในประเทศไทย และประเทศใกล้เคียง” **วิทยานิพนธ์บัณฑิต (โบราณคดี) : 2512** กรุงเทพฯ ฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2512.

6. สุรพล ดำริห์กุล “ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ใน
จังหวัดอุดรธานี” **วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 4 ฉบับที่ 4**
กรกฎาคม—กันยายน พ.ศ. 2521 เมืองโบราณ :
กรุงเทพ ฯ, 2521.
 7. อมรา จันดีสิทธิ์ “การศึกษาแนวความคิดจากภาพเขียน
ผนัง สมัยก่อนประวัติศาสตร์” **สารนิพนธ์ปริญญา**
ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521.
-

ประกาศอนุโมทนา

ด้วยกรมศิลปากร ได้เปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ให้ภิกษุสามเณรเข้าชมและศึกษาหาความรู้เป็นพิเศษในเทศกาลเข้าพรรษา เมื่อวันที่ 23—24 กรกฎาคม 2521 รวม 2 วัน ปรากฏว่ามีพระภิกษุสามเณรเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ประมาณ 12,180 รูป และในโอกาสนี้ ได้มีท่านผู้มีจิตศรัทธาทรงบริจาคและบริจาคทรัพย์ สิ่งของอื่นๆ เช่น เครื่องดื่ม ยาสูบ ยารักษาโรค และนำภัตตาหารมาร่วมถวายเพล ดังมีรายพระนาม และรายนามต่อไปนี้

1. ท่านนายกรัฐมนตรี	บริจาคเงิน	1,000 บาท
2. ม.จ. วรานุวัตร เทวกุล (องคมนตรี)	ทรงบริจาคเงิน	100 ,,
3. ฯพณฯ นายศรีเสนา สมบัติศิริ (องคมนตรี)	,,	100 ,,
4. ฯพณฯ นายกิตติ สิ้นหนั่น (องคมนตรี)	,,	100 ,,
5. ฯพณฯ พลเอกหลวงสุรณรงค์ (องคมนตรี)	,,	100 ,,
6. หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ (องคมนตรี)	,,	200 ,,
7. ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	,,	300 ,,
8. กรมชลประทาน	,,	300 ,,

9.	ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร	บริจาคเงิน	300	บาท
10.	ม.ร.ว. สุมาลยมงคล โชติกเสถียร	,,	50	,,
11.	ฯพณฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล และท่านผู้หญิง	,,	500	,,
12.	คุณสายหยุด มั่นสุทธี	,,	100	,,
13.	คุณมณี ศรีเพ็ญ	,,	50	,,
14.	คุณสมพร สุวรรณปัทม	,,	30	,,
15.	คุณลม้าย อุดลยพันธุ์	,,	50	,,
16.	คุณสุมนา สีมานันท์	,,	40	,,
17.	คุณพิมล คุณทองสุข กนกพลอย	,,	200	,,
18.	คุณสังเวียน เกตุสังข์	,,	100	,,
19.	คุณพลอยและคุณศรี กนกพลอย	,,	70	,,
20.	คุณอำภา มะระยงค์	,,	10	,,
21.	คุณอุบล มะระยงค์	,,	20	,,
22.	คุณเกษร โรจนแก้ว	,,	50	,,
23.	คุณนิรมล โรจนแก้ว	,,	25	,,
24.	คุณพูน เฉยเคารพ	,,	25	,,
25.	คุณพูนศรี อินทวงศ์	,,	50	,,
26.	คุณพัชรินทร์ นัตรพรหมราช	,,	10	,,

27. คุณเนบอบ กนกพลอย	บริจาคเงิน	30 บาท
28. คุณเอกรินทร์ เทพสนองสุข ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด สาขาติวานนท์ นนทบุรี	„	100 „
29. คุณเข็มศรี ไพบุลย์สุวรรณ	„	50 „
30. คุณฉลวย สุขสุวรรณ	„	10 „
31. คุณสำลี ประกอบพานิชกิจ	„	50 „
32. พระมหาสุวรรณ สัทธสาโร วัดสร้อยทอง	„	100 „
33. คุณฉวีวรรณ เจริญทวีทรัพย์	„	20 „
34. บริษัท ชี.ที.หลิว	„	200 „
35. สมาคมนายช่างเหมาไทย	„	100 „
36. บริษัท ไทยอมฤตบรวิเวอร์ จำกัด	„	500 „
37. ห้องภาพกรุงเทพ ฯ (ยานนาวา)	„	400 „
38. คุณเขาวนิจ สุขอาณาจักร (ร้านอาณาจักร)	„	100 „
39. คุณชดา วณิชสมบัติ (ห้างโบราณวัตถุไทย)	„	400 „
40. คุณสุนันต์สา แซ่ลี (ร้านไทยเฮ้า)	„	100 „
41. ห้าง ฯ สุขโขทัยวัตถุโบราณ	„	200 „
42. ร้านออร์จิน แอนทิกส์	„	200 „
43. คุณเรืองรอง เบอรัล (ร้านเทวี)	„	1,000 „

58. คุณวีรพล สิริหวังสันติ ปรึกษากัฏฐาหารเพลคิดเป็น
มูลค่า 500 บาท
59. คุณโต๊ะ มณีนาค ปรึกษากัฏฐาหารเพล คิดเป็นมูลค่า
100 บาท
60. พ.ต.อ. สติชัย โรจนเวทย์ ปรึกษากัฏฐาหารเพลคิดเป็น
มูลค่า 100 บาท
61. คุณจำรัส ผดุงไทย ปรึกษากัฏฐาหารเพล คิดเป็นมูลค่า
100 บาท
62. ม.ล. ส่อง ผดุงไทย ปรึกษากัฏฐาหารเพล คิดเป็นมูลค่า
100 บาท
63. คุณพวงทอง พฤกษ์วัน ปรึกษากัฏฐาหารเพล คิดเป็น
มูลค่า 20 บาท
64. คุณศรีภัทร เนตรทัสน์ ปรึกษากัฏฐาหารเพล คิดเป็น
มูลค่า 20 บาท
65. คุณพลอย คุณสิริ กนกพลอย ปรึกษากัฏฐาหารเพล คิด
เป็นมูลค่า 20 บาท
66. ธนาคารกรุงไทย จำกัด บริจาคเงินจำนวน 500 บาท

67. บริษัท ชิงเกีย จำกัด บริจาคเงินให้กรมศิลปากรยืมทาง
สำหรับรับรองพระภิกษุสามเณรนั่งพักผ่อน
68. นายศิริชัย อนุตรพงษ์ (ใจไหล) ให้ขอยืมเครื่องบด
น้ำแข็งสำหรับเครื่องดื่มที่ใช้สำหรับถวายพระภิกษุสามเณร
69. แผนกบรรเทาทุกข์กองลูกเสือกรมพลศึกษา ได้มาตั้ง
บริการพระภิกษุสามเณรที่เกิดป่วยในวันเปิด
70. คุณอุไร เทชะแพทย์ บริจาคหนังสือธรรมต่างๆ จำนวน
386 เล่ม

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลทานของบรรดาท่าน
พุทธศาสนิกชนทุกท่านที่ร่วมบริจาคครั้งนี้ และได้นำสิ่งของ
และทรัพย์สินต่าง ๆ ถวายแก่พระภิกษุสามเณรเรียบร้อยแล้ว
ขอทุกท่านจงประสบแต่สิ่งมิ่งมงคลสมบูรณ์ พูนผลด้วยจตุร-
พิธพร ตลอดกาลนาน เทอญ.

กรมศิลปากร

พิมพ์ที่: โรงพิมพ์การศาสนา
นายวินิต สิ้นไฟโรจน์: ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. ๒๒๓๓๓๕๑